

SENTIMENTAL SCORE IN AUREL GURGHIANU'S POETRY

Szabó Zsolt, PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

Abstract: Thoughtful temperament, balanced, slightly nostalgic, loving harmonies and peaceful agitation, slow like the waters of Mureş river crossing his homeland, Aurel Gurghianu's poetry is appropriate and regarded as related with the style and structure cultivated by the collaborators of the Steaua journal where he worked a long time as deputy editor. The sentimental score used by Gurghianu in his poems is a variate one, he has feelings of love when he speaks about family; his homeland, Iclănzul from Mureş county is also evoked nostalgically, and in some poems we can read as well about the image of the perfect woman, in Aurel Gurghianu's view. In conclusion, this paper represents a radiography of the main sentimental scores used by Aurel Gurghianu during his literary career, especially in his poems.

Keywords: score, nostalgically, love, image, sentimental.

Debutul lui Aurel Gurghianu, în volum, se realizează odată cu publicarea plachetei de versuri intitulată *Drumuri* (1954). Au mai urmat 13 volume de proză și poezie, care au fost publicate antum, iar alte patru volume postum. Titlurile creațiilor literare adunate în volum, publicate în timpul vieții scriitorului sunt: *Zilele care cântă*, 1957, *Liniștea creației*, 1962, *Biografii sentimentale*, 1965, *Strada vântului*, 1968, *Ascult strada*, 1969, *Poarta cu săgeți*, 1972, *Temperatura cuvintelor*, 1972, *Curenții de seară*, 1976, *Terasa și alte confesiuni*, 1978, *Orele și umbra*, 1980, *Carnet*, 1981, *Numărați caii amurgului*, 1982, *Diagnosticul străzii*, 1985. Volumele postume au fost publicate la inițiativa soției scriitorului, Cornelia Gurghianu, care ne-a mărturisit faptul că Aurel Gurghianu poate nu a fost promovată la adevărata sa valoare, dar această promovare poate a lăsat-o posterității; dumneaei a început acest drum, prin publicarea a patru volume scrise de soțul domniei sale. Aceste volume sunt: *Anotimpurile cetății*, 1988, *Călărețul din somn, antologie*, 1991, *Strofe prin timp*, 1991, *Mistuitoarele ruguri*, 2000. Cel din urmă volum publicat în 2000 a fost îngrijit în mod special de d-na Gurghianu, aceasta primind un ajutor important din partea Uniunii Scriitorilor din București, loc în care s-a produs și lansarea ultimului volum scris de Aurel Gurghianu.

Temperament reflexiv, echilibrat, ușor nostalgic, care iubește armoniile și „agitația pașnică”¹, molcom ca apele Mureșului ce-i străbat ținutul natal, Aurel Gurghianu scrie o poezie corespunzătoare, înrudită, ca structură, ca aceea cultivată și de alți colaboratori apropiați ai revistei *Steaua*. Ca și ei, nu e un poet al elanurilor dionisiace², al atitudinilor agitate, vulcanice chiar. Aurel Gurghianu e însă mai sentimentalist decât A.E. Baconsky sau A. Rău, mai imagist decât Victor Felea, cu un registru de preocupări și impresii mai tradițional decât oricare din confinii săi³. Ispitele egolatre îi sunt străine, dorința de a compune alegorii, de a lua în dezbatere lirică idei morale sau de a ieși de pe meridianul propriu, ca să îmbrățișeze cu mișcări hieratice, timp și spațiu, căutând răspunsuri noi, tulburătoare, la

¹ Aurel Martin, *Poezi contemporani*, Editura pentru literatură, 1967, pag.154

² idem

³ idem

întrebări vechi și foarte vechi, de când e lumea, dar veșnic actuale, nu-l încearcă decât foarte rar și am putea spune prin accident. Reacționează, în schimb, firesc la evenimentele de ordin biografic. O amintire, o călătorie, o anumită situație inedită sau analogă uneia cunoscute anterior, îi declanșează emoția. Deseori, această emoție este rezultatul unui flash-back în memoria involuntară a scriitorului care transformă gândurile sale într-un mini-univers specific liricii lui Aurel Gurghianu. Evocarea unei întâmplări petrecute într-o anumită etapă a vieții sale, a unui episod sau a unei împrejurări de același ordin, capătă un rezim în momentul așternerii acelor gânduri pe hârtie. Stârnită, emoția se reîntoarce asupra elementelor ce au provocat-o, tinzând să le valorifice semnificația. După ce și-a pulverizat sonoritatea anterioară, care era expresie a unei trasfigurări în diafan a existenței, dintr-un exces de pudoare, poezia lui Gurghianu și-a impus curajul sincerității dar nu ca pe o simplă disciplină sau terapeutică sufletească, ci ca pe o încercare de a proba posibilitățile și virtuțile limbajului ca instrument poetic. Fiind sincer cu sine, cu depozitele ascunse ale lumii sale interioare, poetul era, în același timp, sincer cu întreaga lume și mai ales cu șansa exprimării ei prin cuvânt

Nu putem spune că poeții contemporani oferă viitorului lor exeget atâta material documentar cât oferă Gurghianu *Biografiilor sentimentale*. Acestea, ca și în volumele anterioare, cuprind referiri exacte la natura temperamentală a scriitorului, la trecutul lui și al familiei sale, la relațiile lui prezente, la călătoriile sale prin diferite colțuri ale țării sau călătorii în străinătate. Din ultima plachetă, cititorul află, astfel, că poetul s-a născut „într-un sat transilvan” (*Comuniune*), că are părul „înainte de timp”, că în vara eliberării patriei era proaspăt recrut, colindând „pridvoarele țării” (*Retrospecție în August*), că „încă tânăr a fost învățător în sat, purtând „haine țărănești ciudate” care ar sta bine azi într-un muzeu al familiei (*Acolo*), că mama îi seamănă la chip și poartă broboadă neagră încă din vremea tinereții (*Restituire*), că tatăl la patruzeci de ani a fost în prima conflagrație mondială „cătana împăratului”, avea părul albastru al feciorului său mai mic, mâini de aur „învățate cu pligul și cu coasa”, și-i plăcea să închine câni de pământ pline cu vin (*Evocare*), că cele trei surori au preluat în casă sarcinile ce-i reveneau „primului născut în linie bărbătească și apoi s-au risipit, creându-și fiecare „căminul și propriul univers” (*Trei*), că fratele mai mic perpetuează prin timp „sufletul duios al părinților” (*Fratelui*), că unul dintre nepoți poartă același nume ca poetul (*Urmașul*), că un unchi, comandant de navă, a căzut undeva pe Dunăre, „când vasele românești întoarseră prora spre apus” (*Pe o terasă înaltă la mare*), că o făptură „din altă spiță și de pe alte meleaguri”, o Laura, ivită mai târziu „pe altă rostire-n spirală” e prezentă neîncetat în gândurile lui (*Celei prezente*), că, în fine a vizitat hidrocentralele de pe Argeș și de pe Bistrița, a văzut podul ce unește tărul românesc de cel bulgar, a admirat frumusețea mării și, în fiecare vară, trăiește „sentimentul neuitatelor plaiuri natale. Luat în sine, putem înțelege aceste date informative pe care ni le oferă Aurel Gurghianu și totodată putem deduce faptul că familia a însemnat enorm pentru poet, însemna totul, conform celor mărturisite de soția scriitorului.

Încercarea lui Aurel Gurghianu de a transforma faptul biografic în materie lirică, generatoare de emoții cu adevărat pătrunzătoare o mai întâlnim și la alți poeți precum George Coșbuc în *Mama* sau la Octavian Goga în *Bătrâni*, *Apostolul* sau *Dăscălița*. În cazul poezilor enumerați aceștia reușesc să nu scrie niște biografii mai mult sau mai puțin sentimentale, ci adevărate autobiografii, în care sunt însumate o suită de sentimente profunde, o mișcare psihologică, un adevăr moral, o realitate temperamentală. De exemplu, Coșbuc, evocându-și mama, o surprinde într-o stare menită a sugera drama așteptării („Și George nu mai vine!...”) și, simultan în ceea ce-l privea, drama omului înstrăinat. Privite din acest unghi, „biografiile” lui Gurghianu au tendința de mărginire la înregistrarea unor detalii exterioare, cronologice, să sublinieze din când în când câteva trăsături caracteriologice, să descrie, să afirme existența dintre poet și familia sa, fără a răscoli în straturile adânci ale conștiinței, ale sentimentelor clar definitorii pentru fiecare membru din familia sa.

Un poem precum *Celei prezente* se detașează în contextul „biografiilor” prin dramatismul împrejurărilor prezentate care întovărășește aproape fiecare vers, prin capacitatea de interiorizare și de transfigurare: *Visam ca ai mei să-ți arunce înainte boabe de grâu/ după vechi obiceiuri. S-auzi în urma ta,/ admirativ, vocile fetelor: „frumoasă mai e!”/ Oricum, zadarnic nu e nimic./ Tu ești prezentă în cuvintele mele./ În nuanțe fine ale gândului,/ în gelozie și-n insomnii,/ în nerăbdarea întoarcerii când părăsesc orașul,/ în așteptarea orelor când mă vei întreba/ despre cele văzute, pe unde am umblat,/ despre oboasală sau scris/ și știu că niciodată nu-ți voi putea ascunde nimic/ când o umbră de nour îmi va trece pe chip.*

Lecturând aceste versuri, cititorul este martor la o confesiune a poetului în ceea ce privește muza lui creatoare și dorința sa de afirmare. Este o expresie a unei trăiri de o adâncă sinceritate prin care Gurghianu ne certifică încă o dată aplicația sa ne spre poezia de notație seacă, prozaică, nu spre comentariul retoric, ci spre lirica izvorâtă din arderi interioare, mărturisind la modul confesiv aspirații, nostalgiei sau chiar setea de realizare. E greu să spui, în materie de dragoste, ceva ce nimeni nu a mai spus, să concurezi cu tradiții sau clișee demult întipărite în memoria cititorului, dar Aurel Gurghianu reușește să înalțe iubirii imnuri de netăgăduită delicatețe⁴: *Toată noaptea voi asculta frunzele rătăcind,/ Întrebându-le cine sînt,/ Întrebându-le de unde au venit./ Așa, odată, într-un august și tu,/ Fără să cunoști semnele, te-ai ivit cu ploaia de vară./ Treceai prin stropii rari fără să știi/ Că văzîndu-te, cineva și-a schimbat sufletul de pînă-atunci./ într-o singură clipă. (Oră de noapte) Cu fiecă clipă te-ai smuls. Si durerea/ Cu cearcăne viorii și-a umbrit zîmbetul ochilor./ O inimă-ai fost, din care sîngele fuge/ Și iarăși se-ntoarce speriat. (Intimitate) Aici, într-o grădină a Capitalei,/ duse de vînt – solemnele foi./ Se pare că pururi li-e dat să se-așeze/ numai pe unul din noi./ Și măsur distanțele/ asemenea timpului/ între viață și moarte. (Distanță)*

Adrian Marino, observa în *Contemporanul* că Aurel Gurghianu este un suflet cast, incapabil de pasiuni violente, un nesenzual chiar. În peisajul liricii erotice de la acea vreme, Gurghianu aduce o notă de elevată puritate și suavitate scoțând dragostea din zonele manifestărilor ei telurice. Observăm chiar o asemănare cu lirica erotică a lui Șt.O.Iosif, dar modalitățile de expresie ale poetului Gurghianu sunt altele.

Pentru a concretiza inefabilul, poetul apelează la resursele fanteziei, poate mai mult decât în alte locuri. E ceea ce face cu succes și în piesele care alcătuiesc ciclul *Explozia timpului*. De data aceasta, sentimentele sunt generate de contemplarea peisajului, de întrunirea noilor raporturi apărute între om și natură, în condițiile socialismului. Materialul este organizat în jurul unei idei cardinale, ea însăși bogată în semnificații. În acest ciclu, dialogul se poartă cu apele țării, cu munții, cu hidrocentralele: *Ceața pătrunde prin pietre, ceața te fură/ Și-ai merge, și-ai merge prin neștiutul ei,/ Cu vaga senzație că ești pe alte tărîmuri... (Ceața)*. Născut și crescut într-o zonă predominant muntoasă-deluroasă a satului Iclânz, Aurel Gurghianu evocă frumusețile naturii într-o manieră fabuloasă, accentuată de muzicalitatea versurilor sugerată cu ajutorul chitarelor, viiorilor sau violoncelelor fabricate din lemnul acelor păduri:

Ghitare, violoncele, viori...și mai câte:/ Duh al pădurilor închis într-o cutie cu rezonanță.../ Ce lin îmi plimb degetele pe lemnul vrăjit!/ Ascultă. La noapte prin pădurile Reghinului/ Vor cânta arborii-nalți/ Atinși de razele lunii ca de-un arcuș. (Sinteza pădurilor) Din punctul de vedere al organizării interne, poezia lui Aurel Gurghianu cea anterioară volumelor *Poarta cu săgeți și Temperatura cuvintelor*, pornea de la un principiu muzical-simfonic, un nucleu inițial de melodicitate asociindu-și elemente asemenea ori consonante: rezultatul era o incantație verbală, în metru clasic sau nu, ridicată întocmai unui ecou diafan, de pe solul susținător al unui lirism colorat după caz de afect sau meditație și care ar păstra în

⁴ ibidem

limitele unei anumite ținute o prestanță interioară pe care forul subiectiv era atent să o respecte. Privind lucrurile din perspectiva momentului actual, se pare că s-ar putea vorbi despre o anumită convenție lirică în poezia lui mai veche;uzând de posibilitățile oferite de cuvinte o anumită convenabilitate a lirismului,niciodată pogorât in zone de infern niciodată lipsit de ceea ce s-ar putea numi o costumație acceptabilă pentru iesirea în lume,deși erau destule semne că la subsolul proceselor afective,de sensibilitate și conștiință, ale eului poetic, ar zăcea ascuns un univers de umbre.S-ar fi putut specula,pe această direcție tematică,ceea ce critica noastră n-a făcut,totuși,în jurul proceselor interne care raportează și determină,unul printr-altul, cele două teritorii, cel de lumină,țesut muzical al versului scris, cel de umbră,tănuț din pudoare,poate, al simțirii.S-ar fi putut găsi,in acest caz sursa poeticii lui Aurel Gurghianu în actul convertirii la convenabilă frumusețe a unui depozit dramatic întunecat,iar atunci,aspectul uneori comun al versului său ar fi aflat justificare în ceea ce ar fi putut părea adevărata mișcare poetică, nescrisă în cuvânt, dar detectabilă în procesul alchimic al poeziei,în convertirea dramei în frumos diafan și pur. Poetica lui ar fi presupus deci un exces de pudoare sau,și mai bine,o pudoare cu virtuți transfiguratoare.

Ultimele două volume, apărute, unul la editura Eminescu (*Poarta cu săgeți*), celălalt la editura Dacia (*Temperatura cuvintelor*), cu tot decalajul apreciabil dintre ele, pun piatră de hotar unei cotituri decisive în poezia lui Aurel Gurghianu. Cea dintai impresie de lectură a celui dintîi volum amintit găsește deschise porțile spre subterane;universul cu semnul minus al suferinței și proceselor obscure, ne înconjoară: tema mai veche,a înaintării în vârstă, cunoaște acum modulații grave până la terifiant,iar din vers se ridică,brutală în sinceritatea-i bărbătească,așteptarea rece înspăimântată a morții: "*Unde voi merge eu \ va veni si vremea cu mine \ purtându-mă pe roți de "floarea soarelui"\ca vara stinsă\ având pe ochi o dulce gîngăveală\din glasul bocitoarelor \de-acută milă"* ;la fel, modulată pe registre grave , de fapt, reluată în ipostaze de contratemă,poezia nu mai presupune procesul diafanizării sentimentelor,și atitudinilor, ci deschiderea lucidă a unui rece ochi asupra înțelesului de suferință al dragostei:„*Clipa rupe zilnic din mine \câte-o celulă\ pe care nu ți-o mai pot dărui*”.În rest, versul, contorsionat după profilul unui zbucium interior,abundă în solilocvii,viziuni de coșmar,exerciții pe portativul grotescului și al umorului negru.Pentru acest capitol din poezia lui Gurghianu motto-ul cel mai potrivit ar fi următoarele versuri: "*e o nopate a duhurilor\ care mă caută...*"Cea mai notabilă realizare, *Cai cu panașele negre*, desen oniric înfiorat de nu-știu-ce semeție interioară a eului liric care-și găsește, într-o astfel de imagine orgolioasă, corespondent și punct de sprijin: „ *Au trecut azi-noapte peste\ Siutghiol\ cai cu panașele negre \ca niște heruvimi\ ai adâncurilor\lovind valurile cu potcoave-de-argint.\Duceau bărbați înecați\ de pe plajele lumii\ și multe star-uri\ cu gâturi de lebădă\și cu manteluri ușoare\Trecea și-o dragoste foarte veche \ de-a mea\risipindu-și semințele in aer\ ca o păstaie prea coaptă.)Caii,\caii cu panașele negre!\Infuzia sângelui meu\îi trecea dincolo,\cu marea lor greutate,\ petrecându-i, cu lacrimi în ochi,\în transcendent!"*

Ce s-a petrecut,de fapt,cu poetica lui Aurel Gurghianu? Același volum din care am citit până acum ne arată nu numai schimbarea de decor pentru un act dramatic și sumbru, dar mai ales o privire a lucrurilor (înțelese fiind, sub acest cuvânt, marile teme poetice precum istoria, moartea sau dragostea, deci lumea întregă)dintr-o perspectivă de profunzime subconstientică nocturnă. Expresia foarte fericită, prin care noua ipostază a eului liric,se definește,ca somnambul al istoriei, ne indică nu o îndepărtare de real,de contingen ci o privire a lui din interior,o scormonire a dimensiunilor și tărâmurilor ascunse. Conștiința istoriei,sentimentul participării,al consubstanțialității cu un destin colectiv rămâne;noua perspectivă chiar îl ascute, investindu-l cu mai largi posibilități de cuprindere în înțelesuri: "*Oasele de mult măcinate\ își sting lent\ fosforescența lor ultimă-n mine". Sau grandioasa imagine de coșmar uriaș și grotesc:" De oboseală,\ brațul legat îi atârnă greu\ca o reptilă umflată\pe care șade veacul si plânge".* Rezultatul final, pe care tocmai poezia finală a

volumului îl gravează,este un transfer intim și profund de înțelesuri între spațiul subiectiv și zarea înaltă a destinului umanității,o trăire a acestuia prin suferință,ca treaptă de maximă altitudine a participării;poetica însăși are izvorul în suferință: *Mă dor picioarele și totuși alerg prin sunete magice"... Și,în continuare, prin firească elansare a înțelesurilor : "mă dot brațele și totuși îngenunchez și cuprind un lemn vechi pe care e scrisă învierea morților din satul umil. Mă doare sufletul de multă lumină. de-aceea mă-nchin obscurilor drumuri prin care-am venit prin ploaia de mai căraș sau poate păstor de la Munții Gurghiulu'.Iar întorcându-se la problema principiului poetic,unitar, asupra căreia întrebam mai sus,această subconștientizare a sentimentului istoriei este sincronică unei noi metodologii a cuvântului poetic:o căutare a destinului de taină a cuvântului:"Mântuit de cuvinte, nu le mai caut sensul," „Ca augurii mereu ispitit să consult măruntaiele păsărilor... / Curge peste ochiul meu/ o țărână/ din împărăția/ lui Ba-o-ba!" Poezia nu mai este simplă comunicare ,ci, în primul rând,întrebare: Care-i relația?" Conștiința ruperii, a disjuncției,între sensul comunicant și cel interogativ, cu însemnat depozit de necunoscut,al cuvântului și,implicit,al poeziei,este atât de acută,încât dictează spaima unei explozii interne:"Copacul roșcat\sângeră și mă umple de frunze și ghindă,\acoperindu-mi mâna în care țin textele sfinte",„O vulpe se furisează să-mi pună foc"Disjuncție).*

Avem impresia că volumul apărut la editura *Eminescu* conține semne care să indice continuarea procesului de prefaceriinterne ale artei poetice;fiind crescută tocmai din materia întrebărilor,ipotezelor și soluțiilor succesive în jurul acestei teme ca și din reminiscențe ale mai vechii poezii a lui Gurghianu,cărții îi lipsește unitatea de atmosferă și tonalitate pe care *Temperatura cuvintelor* o dezvăluie cu gest categoric. Căci acest al doilea volum se înscrie pe traiectoria unei ferme decizii: titlul însuși ne-o sugerează cuvintele fiind utilizate într-o stare generală,egală,aceea a unei febre interne,poetul fiind deci decis pentru utilizarea cuantamului lor de combustie. Lectura consemnează autoritatea totală a unei noi scriituri; comparativ cu poezia dinainte de *Poarta cu săgeți*, risipirea mirajului melodic difuz si sunetul clar,decis, nu al cuvântului-înțeles, ci, dacă putem fi atenți la deosebire,al cuvântului -realitate și al cuvântului-întrebare. Versul lui Gurghianu, scurt și sincopat,dinamic până la nervozitate, transcrie acum o melodie rece si tăcănitoare,sunet de clape stelare pe pavajul cerului înghețat. Este evident că, pentru noua lui înfățișare,au contribuit în bună măsură nu neapărat influențele,cât exemplul și îndemnulimbajului poetic modern. Sinteza personală s-a realizat însă,dar ea nu poate fi probată prin exercițiu statistic,ci doar prin mărturia impresiei generale de lectură. A noastră aceasta e.⁵

Dar, iată-ne, la capătul unui adevărat proces evolutiv ,în spirală. După ce a ajuns să fie mulțumit de rezultatul examenului sever la care a supus cuvântul, deci după ce a admis calitatea nemijlocită sau mai puțin mijlocită a relației lui cu obiectul ca și pe cea necesară a restului, de înțeles nedezlegat,al acestuia,a fost, din nou, în situația să-l utilizeze. Să aibă cuvintele, cu temperatura mai exact și mai profund luată, la dispoziția creativității poetice. Poezia lui Gurghianu nu-și trădează mișcarea primă, oroginară, aceea de a poetiza lumea prin muzicalitate. Ocolul prin tărâmul de dincolo s-a făcut nu petru a se realiza, în final, o poezie de pulsație existențială, ci pentru a se recolta material proaspăt si inedit pentru aceeași înclinație de a crea melodii prin cuvânt.Versul nu și-a câștigat un alt statut filozofic ori existențial, ci, prin sondarea unor zone critice încărcate de dramatism, o nouă partitură muzicală.

⁵ Mircea Tomuș, *Istorie literară și poezie*, Editura Facla, Timișoara, 1974, pag.194

BIBLIOGRAFIE

- Aurel, Gurgianu, "*Ascult strada*", Editura Tineretului, București, 1969
- Aurel, Gurgianu, "*Temperatura cuvintelor*", Editura Dacia, Cluj- Napoca 1972
- Aurel, Gurgianu, "*Curenții de seară*", Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976
- Aurel, Gurgianu, "*Drumuri*", Editura De Stat Pentru Literatura Și Arta, București
1954
- Aurel, Gurgianu, "*Zilele care cântă*", Editura Tineretului, București, 1957
- Aurel, Gurgianu, "*Liniștea creației*", Editura pentru literatura, București, 1962
- Aurel, Gurgianu, "*Biografii sentimentale*", Editura Tineretului, București, 1965
- Aurel, Martin, *Poeți contemporani*, Editura pentru literatură, 1967
- Mircea, Tomuș, „*Istorie literară și poezie*”, Editura Facla, Timișoara, 1974
- Victor, Felea, *Poezie și critică*, Cluj-Napoca: Dacia, 1971